

Avatud juurdepääs ja avatud teadus

– kõik mida sellest teadma peab!

Liisi Lembinen

Tartu ülikooli grandikeskus, 14.05.2018

Miks raamatukogu?

- Avatud juurdepääsu nädal (okt. viimane nädal) – 2009 <https://utlib.ut.ee/open-accessi-nadal>
- Avatud teadus (teadusandmed 2013)
- OpenAIRE (OpenAIRE+ ja OpenAIRE Advance) alates 2009 aastast – riiklik NOAD (National Open Access Desk – 39 üle Euroopa).
- DataCite Eesti konsortsium (2015)

OpenAIRE NOAD

- **Teavitustöö – avatud teadus, avatud juurdepääs, OpenAIRE teenused;**
- **Kellele – projekti koordinaatorid; teadlased; riiklikud rahastajad ja administraatorid;**
- **Ühtlustamine – infrastruktuur, repositooriumid, poliitikad;**
- **Toetus – töötoad, koolitused, vahendamine**

OpenAIRE Advance 2018 - 2021

- **OpenAIRE, OpenAIRE Plus ja OpenAIRE 2020 jätkuprojekt**
- **Eesmärgid:**
 - toetada avatud juurdepääsu, avatud teadusandmete ning avatud teaduse mandaatide/poliitikate ühtlustamist Euroopas;
 - Olla usaldusväärne e-infrastruktuur Euroopa Teaduspilves;
 - Läbi riiklike NOADide jõuda kohalike andmetaristuteni ning viia OA/OS rahvuslikesse arengukavadesse

- **rakendada, jälgida ning ühtlustada OS poliitikaid kogu Euroopas ja maailmas;**
- **koguda OA väljundeid ning neid omavahel linkida (OpenAIRE portal);**
- **pakkuda teenuseid teadlastele, rahastajatele jne;**
- **Globaalsete avatud standardite rakendamine kogu teaduse linkimiseks;**
- **OS ja FAIR printsiipidest teavitamine/koolitamine**

OpenAIRE teenused kõigile

- Teadlasele – teadustöö tulemuste leidmine ja jagamine;
- Sisupakkujatele – pakutavat sisu arvestatakse;
- Rahastajale – OS kergesti jälgitavaks;
- Teadusadministraatoritele – teaduse mõju (impact) ja trendide jälgimine;
- Teised – kõik avatud teadusest
- Innovaator – avatud teaduse potentsiaali kasutamine;

Mis on avatud juurdepääs?

- Avatud juurdepääs on kohene, digitaalne ja tasuta juurdepääs teadustulemustele/tulemile ning juurdepääsul puuduvad kirjastuste autoriõiguse ja litsentsipiirangud. Avatud juurdepääs sisaldab kõiki teaduslikke publikatsioone sh. eel-retsentseeritud teadusartikleid, konverentsiteese ja erinevad teadusandmeid.

[Avatud juurdepääs: https://youtu.be/L5rVH1KGBCY](https://youtu.be/L5rVH1KGBCY)

Avatud juurdepääsu liikumine

- 2002 – Budapesti avatud juurdepääsu initsiatiiv
- 2003 Bethesda Statement on Open Access Publishing
- 2003 Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities

Roheline ja kuldne OA

- Roheline OA – autorid publitseerivad oma teadustööd avalikult repositooriumis (nt. institutsionaalses repositooriumis või keskses repositooriumis – PubMed Central) – võivad rakendada kirjastuse poolt määratud embargoperioodid;
- Kuldne OA – publitseerimine avatud juurdepääsuga ajakirjas (OA koheselt) – nimekiri leitav Directory of Open Access Journals (<https://doaj.org/>) või hübriid avatud juurdepääsuga ajakirjas (hybrid journal) – kirjastaja kirjastamismudel põhineb ostetud juurdepääsul (subscription) ning avatud juurdepääsuga avaldatakse artiklid, mis maksavad vastava tasu (Article Processing Charge – APC).

Euroopa Komisjon ja OA publitseerimine

- Euroopa Komisjoni eesmärk on maksumaksja raha eest tehtava teaduse mõju suurendamine (FP7, Horisont 2020 ja liikmesriikide tasandil) – majanduslik kasu ja konkurentsivõime suurendamine – avatud teaduse (open science) võimaldamine.
- 2012. aasta juulis Euroopa Komisjoni soovitud teadusinformatsioonile juurdepääsemiseks ja säilitamiseks
- Euroopa Komisjoni seisukohad avatud juurdepääsu ja teaduse osas: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/open-access-scientific-information>

FP7 ja Horisont2020

- August 2008 FP7 piloot programm 7 valdkonnas – kohustus avaldada teadusartiklid OA 6-12 kuu jooksul.
- Horisont 2020 – kohustus kõigile (Euroopa Komisjoni infoleht – [OA in Horizon 2020](#) – publitseerida tuleb repositooriumisse masinloetav publitseeritud elektrooniline koopia või lõplik eelretsentseeritud artikkel.
- Repositooriumisse sisestamisel on oluline lisada standardiseeritud metaandmed – programm (Horizon2020, EU), tegevus (action), akronüüm, grandinumber, publitseerimise aeg, embargo periood ning DOI.
- Horisont2020 on ettenähtud rahastus OA avaldamiseks (APC on abikõlbulik), tuleb arvestada eelarve koostamisel. Hinnad erinevad, 1186-2493 euro vahel. ([OpenAPC project](#))
- Nõu teadlasele – varieerida täielik OA ja APC OA vahel, [DOAJ](#) aitab leida teadusajakirju.

Repositooriumid

- Institutsionaalne repositoorium (TÜs [DSpace](#))
- Valdkonnapõhised repositooriumid
- Keskused (nt. [Zenodo](#) – ELi poolt rahastatud, tasuta).

OA repositooriume leiab:

[OpenDOAR](#), [OpenAIRE](#)

Euroopa Komisjon on välja kuulutanud ka soovi teha
[Avatud teaduspublikatsioonide platvorm](#)

Oluline teada!

- Repositooriumisse tuleb panna viimane eel-retsentseeritud (prindi-eelne versioon) või avaldatud versioon (kirjastaja kujunduses) ning see kehtib kõikide publikatsioonide kohta, mitte ainult artiklid (k.a. konverentside teesid, monograafiad jne).
- Repositooriumisse tuleb panna niipea kui võimalik, kuid hiljemalt avaldamise hetkel. OA juurdepääsu saab anda hiljem (embargo).
- Kirjastajate tingimusi saab vaadata [Sherpa/Romeo](#)
- Arvestada tuleb autoriõigusi ja isearhiveerimise tingimusi

ROMEО colour	Archiving policy
green	can archive pre-print <i>and</i> post-print or publisher's version/PDF
blue	can archive post-print (ie final draft post-refereeing) or publisher's version/PDF
yellow	can archive pre-print (ie pre-refereeing)
white	archiving not formally supported

OpenAIRE aitab

- Abiks repositooriumi leidmisel ja muu info saamisel, mis puudutab Euroopa rahastamist/tingimusi
- OpenAIREs iga projekti kohta lehekülg (lingitud CORDIS ja Participant Portal).
- Õigete metaandmete korral lingitakse artiklid ja andmed
- Abiks aruandlusel, võimalik automaatne publikatsiooninimekirja koostamisel
- Võimaldab statistikat linkida nt. projekti veebilehele

Teadusandmed ja Horisont 2020

- Nii avatud kui võimalik, nii suletud kui vajalik.
- Teadusandmete pilootprojekt Horisont2020 – piloodis osalejad peavad andmed kättesaadavaks tegema. [Teadusandmete pilootprojekti tingmused](#).
- Model Agreement artikkel 29.3 - 2015 pilootprojektis 431st osalenud projektist 65,4% jagasid andmeid.
- Alates 2017. aastast projekti laiendatud [kõigile](#) sooviga teha see sarnaselt OA nõudmisele kohustuslikuks, kuid hetkel on võimalus sellest loobuda
- [Conditions related to open access to research data](#)
- [FAIR andmehaldus Horisont2020](#)

Avatud teadus

- Avatud teadusel puudub kindel definitsioon, enamasti hõlmab endas avatud juurdepääsu, avatud teadusandmeid, avatud tarkvara jne.
- Euroopa Komisjoni avatud teaduse eesmärgid
- Euroopa teaduspilve idee 2015 – reaalsuseks 2020.
- Euroopa teadlaste virtuaalne keskkond oma teaduse hoidmiseks, haldamiseks, analüüsimiseks ja andmete taaskasutamiseks teaduse, innovatsiooni ning hariduse hüvanguks.
- 2018 jaanuarist käivitus EOSC-hub projekt, millega soovitakse luua EOSCi teenuste integreeritud haldamise süsteem.
- 2018 märts – teekaart teaduspilve saavutamiseks

Poliitikad

- Ülikoolikeskne poliitika – TÜ?
 - European University Association Soovitused täielikuks OA aastaks 2020 – soovitused ülikoolide juhtidele ja rektorite nõukogudele
- Avatud teadus Eestis – ETAG ja HM
 - Avatud teaduse ekspertkomisjon ja soovitused
 - PUT jne

Küsimused, kommentaarid, vestlusring?

Liisi Lembinen
TÜ raamatukogu

liisi.Lembinen@ut.ee, tel. 5704

<https://utlib.ut.ee/avatud-teadus-open-science>

www.openaire.eu

